

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI.

IX. BIND. 1882—83.

UDGIVET

AF

DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB.

AALBORG.

FORLAGT AF MARINUS M. SCHULTZ
OG TRYKT I STIFTSBOGTRYKKERIET.

Svenskerne som Fjender i Vendsyssel i 1657 og 58.

Af A. Peter Gaardboe.

Da historiske Begivenheder i Løbet af et Par Hundrede Aar, ja i meget kortere Tid, i den Grad gaae i Glemsel hos den store Hob af Befolkningen, at de næsten betragtes som Sagn, kan det have Interesse at fremdrage saa mange som muligt af hidtil utrykte Oplysninger navnlig om saadanne Tildragelser, der have havt stor Betydning og epokegjørende Følger for vort Fædreland, og til saadanne Begivenheder maa kunne henregnes den ulykkelige Krig, i hvilken Danmark, som Følge af Regjeringens Uforsigtighed, blev indviklet med Sverrig i 1657. I den almindelige Historie haves vel Oplysninger om Hovedbegivenhederne i denne skæbuesvangre Krig, men desværre har man, dog saavidt vides med Undtagelse af Fyn, ikke detaillerede Efterretninger fra de forskjellige Landsdele om samme og dens betydningsfulde Følger navnlig i de nærmest paafølgende Aar, i hvilke man især følte dens slemme Efterveer, og maatte dette særlig være Tilfældet i en saa ufrugtbar Egn som Vendsyssel, hvor Culturen paa den Tid maa antages at have været mindre god. At der ikke haves flere Efterretninger fra Jylland om de Svenskes Opførsel som Fjender i denne Krig, maa vel tilskrives det beklagelige Factum, at saa Faa paa den Tid gave sig af med at optegne saadanne Begivenheder, som dog kunde have havt saa stor Betydning i kulturhistorisk Henseende; men Bønderne kunde jo ikke skrive og faa vare de

Præster, som kunde indse, hvilken Værdi slige Optegnelser kunde have faaet for Efterkommerne.

Den meget oplyste Bonde Dbmd. Niels Rasmussen Søkilde har i sin interessante Bog »Holstenshus og Nakkebølle« givet værdifulde Bidrag til Oplysning om den forfærdelige Nød og Elendighed, Svenskerne som Fjender foraarsagede under deres lange Ophold ($1\frac{1}{2}$ Aar) paa Fyn, hvor de ogsaa forøvede flere Grusomheder, for ikke at tale om deres Røvier og Plyndringer, og der kan vel næppe være Grund til at antage, at disse slemme Gjæster, som næsten bragte Danmark paa Afgrundens Rand, opførte sig bedre i Jylland; dog synes Occupationen her, navnlig ikke i Vendsyssel, at have havt saa slemme Følger som paa Fyn, hvor, efter fornævnte Forfatter, i mange Egne hver tredie Gaard var øde, uden Bygning og uden Sæd.

I Gehejmearkivet opbevares »Synsvidner efter Svenskekrigen i Jylland 1660--61«, og da den kongelige Skrivelse, som paabød disse Forretninger i Vendsyssel og Synsmændenes derom til Cancelliet indgivne Indberetning ikke ere uden Interesse, meddeles her først begge disse Actstykker ordret.

»Kjendes Wii Wnderschreffne Christen Skeel Jørgensen thill Soestrup ¹⁾, Jens Roedsteen thill Lengsholm at vi Wnderdanigst Haffuer bekommet Hans Kongl. May. Vorris; Aller-naadigste Herres Messive och befalling dat. den 30de Augusti 1660 liudendis som efterfølger. Frederich dend thredie med Guds Naade Danmarchis Norgis Wendis och Gottes Koning, Wor Gunst tilforn, Wider at Wi Naadl. haffuer befallet Worre Lenhsmend vdi Wendellbo Stift, at schulle nu strax ved deris fuldmechtige, lade opkreffue W-uillige Dannemend, som vdi en Huer derris Lehn, Kunde besigte Worris och Cronens gaarde och goedz endten de thill andre Kunde Verre pandtsat eller iche, Saauel som der tilliggende Schoffue och Wildbanne, Huorledis de Nu Erre ved magt, och det udi Schoffogdernis, Schoff Riddernisz, och Dyr Vogternis Nærue-relse som Schoffuenis och Wildbannernis Lejlighed best er bekjendt, Huilket alt de till dend 8de October førstkommende schriftligen schal lade Werre thill Rede, thi bede Vi eder och Naadl. Wille, at i Retter eders Lejlighed efter thill

¹⁾ Nu Benzon ved Grenaa.

samme thid at begiffue eder offuer til forⁿ. Stiftt, Och der vdi alle Worre och Cronens Lehne, Wnder samme Stiftt vdi Lenszmendennis eller derris fuldmechtigers Nærverelse besigtiger och besøger Worre och Cronens Slotte, Gaarde och Closter samt Ladegaarde, Saa och Wnderliggende Gaarde och goedz, som forskreffuet staaer, huorledis de nu paa Biugning erre ved Magt, Saa och registrere huad inventarium paa huer Sted findis, desligeste forføjer Eder til Kjøbstæderne Vnder samme Lehne liggendis med flid forfarrendis vdi huad Stand de nu findis och huad schade di lid haffuer, tålmed och bøndernis Lejlighed udforsche om di till os och Cronen herefter som tilforn deris aarlig Landgilde Kand Vdgiffue eller iche, med Rigtig Specification Huad for schon-sell paa Huer Gaard behøffues indtill derris fulde Landgilde och affgift igjen Kand Udgifuis, Saa och Endelligenn forfarre och Vdforsche Om dend Besigtelse paa Schoffuene gjort Vorder, och i for eder befindes, Kand Eragtis Nøjagtig at Verre, Huilket alt i det snarreste schee Kand, forrette schall, Och videre om alting eders udførlig Relation udi Wortt Candzelle med forderligste indschiche, dermed scheer Wor Willie befallendis eder Gud, schreffuet paa Wort Slot Kjøbenhauffn, dend 30de Augusti Anno 1660.

Saa Høistbemeldte Hans kongl. May. Naadigste Befaling Wnderdanigste at Effterkomme, Haffuer Wi os forføjet till alle Lehnene udi Windelboe Stiftt, och der sammesteds vdi Lehnsmendennis, huis di thilstede haffuer Werrit, och ellers vdi derris fuldmechtiges Nærverelse, Besigtiget Slottene och Ladegaardene, och befunden huis Siun derpaa er thaget efter færrige deromb Kongl. Wdganngne Ordre thill Lenszmendene Richtig at Werre, och ellers Biugningerne offuer alt flux at Werre ruinerit och forfalditt Wndertagen Huis siden Freden er sluttet och Lehnsmendene efter Kongl. Be-naadninger och Befallinger Haffuer Self ladet Reparere och opbygge, Huilket Siunet Som Hermed følger, Widere Wduiser, Di thuende Lehnisz Westervig Closter och Ørumb Slotts Brøstfældigheder erre thillforn aff de thuende Commissarier, Sigbært Brochenhus och Lauritz Below, Som kongl. Order Haffde Emptfangen, Samme Lehn at taxere och vdligge, berichtiget och vdi derris Underdanigste allerede Offuerschichede Affsigt specificeret och tillkjendegivet Huoroffuer Wi

Wuderdanigste formener deromb Ey anden Relation fornøden at gjøris.

Bønderne Haffuer Wi och Hafft for os och flittigen Vdforschet En Huers Vilkor och Lejlighed, Erfahrer dend største Diell udi forleden fejdetider Store pressurer at Haffue Wdstandet och Werrit tributeret, frarøffuet goedz och Formue, foruden anden Cruciati och Massacre fjenden paa denom haffuer brugt och Øffuet; der Landet offuergich, Siden till Hans kongl. May. Vorris Allernaadl. Herris Egne och Allierte folch er Wdgiffuet Store Contributioner och Schatter foruden Inqvarteringer di vdi langsommelige thider Haffuer Hafft, huoroffuer di Ej saa snart igjen Kand Komme till derris fulde Aflinger, Haffuer derforre paa Hans Kongl. May. Vorris allernaadigste Herris Naadigste behagl. taxeret, En diell aff dennom for halff Landgilde, En diell for thredie, En diell for fjerde part, och En diell Ringere och di fattigste gandske Efftergiffuet, som udi hosfølgende och paa Lehnene aff Fuldmechtigerne unterschrevne Jordebøger, findis Wed en Huer Mands Naffn specificeret och antegnet, Huilchet dog En diell Will falde besuerligt at Wdgiffue formoder dog Huis di fremdiellis Under Nogen forlindring paa Hidindtill Haffte Besuerringer, och Gud allermechtigste forlener Welsignelse och fremgang paa Jordens grøde, Kand di om et par Aar Noch som igjen komme I dend Stand, Hans Kongl. May. Kand Niude sin fuldkommen Landgilde deraff, Brøstfældighed paa Bøndergoedzet bifindis Meest at Werre paa di Steder udi Landet Huor marchen Er forbiganget, paa di andre Steder Huis di med noget Ringe Biugningstømmer Maa Wndsettes, eller och Niude nogen anden forskonsell paa Nogen thid, Kand det snart igjen forferdigis oprettet.

Besichtelsen paa Schoffuene som for os efter Siunsmends opkreffuelse er tagit, Erachter Wi Noch Nøyachtig och hermed schichis och følger, Anseendis at Schoffuene disz Werre paa di fleste Steder, nu saavel udi disze Næste som udi færrige Krigstider, gandsche ere ophugget och øde, Huilcket En diell tilliggis fjenden, En diell anschriffuis och berettis till Hals Skandses Fornødenhed at Werre forbrugt, Saa threernis Mangfoldighed, som er afhugget ey kand tellis, som Siunnet videre medbringer och vdviser.

Inventarium paa Lehnene, Som Mesten bestaaer af gamble

things Winder, och ellers Nogle faa Eyendomsbreffue, huilche dend fleste diell Som macht paaligger efter dend Registering Lehnsmanden der paa ved Lehnene leffueret findes udi beholdning, Huad andre thræ Ware och Mobilia Som Lehnene haffuer fult Erre forderffuet, Enn diell af Fjenden brendt och dend Meste part Som er beholden gammel och V-brugelig.

Kjøbstæderne udi Stiftet Haffuer Vi och besøgt och med flid forfarret derris Tilstand och efftersom der mesten alle (Aalborgig och Schaguenn Vndertagit) derris Meste Næring Haffuer aff Landet och Afflinger, Huilche nu formedelst bonden paa Landet I dise besuerlige och forbigangne tider Er ruineret och ey Kjøbstædmanden Kunde gjøre tillførsell Mercheligen haffuer afftagit, och erre forringet, der hos af forprangere och andre som i disse besuerlige forfaldene Krigstider Ingen Loff Haffuer Werret Wndergiffuet, forfattet och giordt Stoer Schade paa derris Nerring och privilegier, Aalborgig By som udi færrige och fremfarne tider Haffuer brugt Stoer Commerce och Handell till Søes er aff Fjenden berøffuet Schuder och Skiberumbne, brandschattet och paa-lagt Stoere besuerringer och Contributioner, och derforuden till die allierte folch er vdgiffuet Stoere Summer penge Korn och Proviand foruden anden besuerringer die Haffuer haft, Saa den største diell aff Borgerskabet der saavel Som vdi die andre Kjøbstæder, Kjøbstæderne haffuer forlatt vdsatt derris Huusze och resterende formue for en Ringe Werd till Lybscher och andre, Som dennom vdi færrige och disse tider Haffuer Vndsatt med Huis penge och anden fornødenhedt di till Contributioner och Indqvarteringer haffuer Wdgiffuet, Huilchen derris Nødlidenhedt die self underdanigst Hans Kongl. May. udførliggerre Will andrage, och Ellers herhos En Specification paa derris Wdgiffter, Saavidt paa Huer Sted Kunde Erlangis, medsendes.

Att Wi forberørte Underdanigste och medt ald Skiuldig flid Effter Worres Naadigste medgifne Ordre och befallning Haffuer forrettet och effterkommet, Bekreffter Wii med Worres Zingnetter Her underthrøgt, och Egne Hender Vnderschreffne.

Actum Aalborrig den 20de Marti Ao. 1661.

Christen Skeel

Jens Rothsteen

Jørgensen.

Knudsen.

I samme Orden som de nævnes i nys anførte Indberet-

ning til Cancelliet anføres her dels ordret og dels i Uddrag følgende Synsforretninger.

1660 den 26de November blev der paa Vennebjerg Herredsting afhjemlet følgende Synsforretning over Aastrup Slot.

»Da var di paa Aastederne Fredagen nest tillforne, da saa di først Aastrup Slots Borgegaard, da er den ved magt, och nyligen en stuer diel derpaa repareret saa nær som en Leyde i den Sønder ende paa fruier stoffuen er brøstfældig och kand icke Rettes med Ringer end femb tøldter fjell. Item 7 Vinduer Var vdslagen och brøstfældig. Dernest saa di Ladegaarden, da er den med thømer och lier ved magt, paa thaget er den brøstfældig och Kand icke Retes eller opbøges med Ringer end 200 Les thag, Den ny Laede, som velb Malt Sehested Nyligen haffr ladet opbøge er vell ved magt Boede paa thømmer lier och thag, Dett Afhjemled forⁿ. Synsmend ved deris ed for et fuldt Syn, Att saa gich vinder vi.«

Af denne Forretning sees, at Ladebygningerne paa Herregaardene i Midten af det 17de Aarhundrede endnu havde klinede Vægge af Leer. Ved den brøstfældige Leyde paa søndre Ende af »fruier stoffuen« er formodentlig ment en Trægavl — af Fjæl —, som i gamle Dage vare meget almindelige paa saavel Herregaardsbygninger som Bønderhuse. Af saadanne Gavle findes endnu enkelte i det nordlige Vendsyssel. —

1660 den 27de November blev paa Børglum Herredsting efter Begjæring af den kongl. Befalingsmand over Aastrup Lehn Malte Sehested til Rydhave afhjemlet følgende Synsforretning over Sejlstrupgaards Bygninger.

»Først saae de et Hus vesten i Borggaarden, som er 20 Binding lang, som er ganske uduelig til nogen Brugelighed, Vinduerne og 5 Døre er borte og samme Hus synes ikke at staa til at »ferde« (reparere). Nok saae de et Hus norden i Borregaarden, som var 14 Binding lang, er Foden paa søndre Side, vestre Ende og nordre Side ganske henraadnet og mest Parten af Loftet var borte af samme Hus, nok saae de det østen i Borggaarden, paa østre Side var Foden ganske henraadnet og en Part af Vinduerne i Fruerstuen udslaaet, nok saae de det søndre i Borggaarden to Loft høj, som baade den øverste og nederste Fod var ganske henraadnet og Tømret paa søndre Side af samme Hus er for største Delen raadnet

og en Del af Lofterne ere meget skrøbelige og Gavlen paa østre Ende hænger paa Fald, og var der 7 Skorstene og alt det der var oven Husene var mest nedfalden og ikke syntes at være brugelige før de blive »opferd« (repareret). Nok saae de et Hus vesten for Ladegaarden, 22 Binding lang, som stod paa Syller og var 5 Døre borte, nok saae de et Hus vesten for Laden, som de syntes der kunde være 40 Oxen i og var intet enten Tømmer eller Tag, ved vester Ende af Laden syntes de der havde staaet 4 Gulv er borte, ellers var Laden ved Magt, og intet Korn fandtes der at være avlet til Gaarden. Dette afsagde og afhjemlede forn. 8te Mænd her for Retten ved deres Helgens Ed, og stod forbemeldte Delefoged Peder Christensen (paa Malte Sehesteds Vegne) med fornævnte Synsmænd til Vedermaalsting der dette gik beskrevet. At saa gik vinder vi med vore Signetter in cuius rei tes.

Fortegnelse paa hvis som er thagen af de Suenske paa Waargaard i Vendsyssel Saa och paa de Thuende greszgaarde Dybvad och Routved der de i Landet indkom 1657 och indtill de igien quiterede Landett.

Først aff general Bødicher och Ritmæster Meier thagett af forn^a gaarde 500 Øxen, Haaper 16, Heste och foller 30, Faar 110, Sviin 300, Kiør och Kuier 24 och 1000 Tdr. Korn.

Dernæst hvad Waar Sogn og Bønder thill de Suenske haffue vdgifuet imidlertid de var i Landet nemblig dette efterskreffuet.

Først er udgifuet till Ritmester Holst af Sognet 10 Sldr. Endvidere er giffuet til Brandskat af Sognet Penge 300 Rdlr. og 3, som Commissarius Albert Siltmann i Aalborg annammede. — Nok blev udgifvet af Sognet till de Suenske fra Nytaarsdag 1658 fra forskrevne Dato 7 Maanedes Skatter, hver Maaned 100 Sldr, er 700 Sldr. Endvidere er i forn^a 7 Maaneder udgifuet till Ritmester Meier 20 Tdr. Havre, 8 ny Sække, der foruden 30 Rdlr. Have vi holdt af Suenskens Rytter 7 og 1 Qvartermester udi 15 Uger, imidlertid giffuet dem 294 Rdlr. Nok giffuet samme Qvartermester 1 Hest saa god som 16 Rdlr. og 20 Rdlr. til Klæder. Endvidere har vi giffuet till Hals Skandse da Suenschen havde den i sin Magt 10 Tdr. Havre, 5 Læs Hø, 6 Gjæs, 5 Tdr. Meel, 6 Lam, 6 Tdr. Øl og 3 Skpr. Salt.

Er os af de Svenske frarøvet og taget af Oberst Heiders Folk 26 Heste og Hopper foruden Klæder og Boskab. — Sumarium paa det Sognet har udgivet til de Svenske saa og det dennem er frataget:

Penge 1136 Rdlr. 2 \mathcal{L} , Havre 30 Tdr., Hø 5 Læs, Meel 1 Td., Øl 1 Td., Salt 3 Skpr., Gjæs 6 Stkr. og 8 Sække.

I Fortegnelsen over Udgifter af Hovedgaarden Nipstrup til Svensken 1657 er blandt andet anført:

Brandskat 100 Rdlr. — Strax derefter blev en stor Proviantskat paalagt, hvoraf jeg udlagde saameget som kunde beløbe sig 85 Rdlr. — Siden blev her indquarteret paa Gaarden en Rytter med en Knægt og 3 Heste, som laae her udi 20 Uger og som blev her munderet med Klæder og Tøi og foruden maatte jeg (Johanne Kaas Sal. Lars Urnes) give ham Penge 10 Rdlr. Imidlertid er endda indlagt i Qvarter her paa Gaarden 2 Ryttere med 5 Heste, som laae her i 5 Uger af Oberst Ascenbergs Regiment, saavel som daglig Spolering, jeg maatte udstaae eftersom Gaarden ligger paa en alfar Vej til Kjøbstaden. Dernæst er udlagt efter Commissari Gau hans Ordre 5 Heste til det svenske Artilleri, hvilke 5 Heste vare saa gode som 100 Rdlr. — Desforuden laae en Regimentsqvartermester her paa Gaarden fra den 24de Marts og til den 7de Mai med 16 daglige Personer og 24 Heste, hvilken Qvartermester tog bort med sig alt hvis Boskab og andet her fra Gaarden som var dem tjenlig med sig at føre, da de rejste her fra efter de havde tilforn bortsolgt til Aalborg og andet Steds hvad Korn her var mere end de opførede og med sig bortførte, hvilken Skade, jeg der over lider, den kan jeg nu ikke saa egentlig summere, men hvorud over jeg samme Aar fik ganske ringe Sæd og Avl. Det sidste Indfald, som skete af Fjenden i August 1658, da haver jeg atter udlagt den femte Part af Brandskatten, som var 20 Rdlr.

Endvidere udgav jeg til Oberst Heide, hvis Qvarter jeg da var under, 20 Rdlr., saavelsom anden stor Foræring for han skulde lade mig være fri for virkelig Indquartering. Herforuden udgav jeg til en Rytter, som han lagde her paa Gaarden i Qvarter, og som jeg maatte forskaffe Klæder og Gevær og anden Mundering, som kan beløbe sig 20 Rdlr. —

Om Hjermitselevgaards Stilling under Svenskekrigen 1658

haves følgende Oplysninger i de Thottske Samlinger Fol. 841 paa det kongl. Bibliotek.

Gud Allermegtigste aff Naade forleener min gode velb. Hosbunde Jørgen Krusse med sine kjere Børn langvarendis velstande till Siell og liff. —

Gunstige goede hosbunde eders fromheds schriffuelse er mig den 6 May imod Afften tillhande komen og effter desse Indhold tillschriffuer ieg eders Velb. Copie aff Brandschattens breff, saauell som aff prouiantens fordring aff Hyermedzloffgaard, Originalen findis hoes prousten, huoraff min goede hosbunde kand erfarre huor hiøgt schatt er, dernæst Anders Jenssens fortegnelse paa huis som fra gaarden aff fienderne er bortført, ved dag och tid, och huem det haffuer taget, om huor hiøgt det er taget, det halfue Hundrede øxen kom med flere her aff Landet till Aalborg, og dreffuen sønder vd, miere de kom till Ribe eller Colding er mig vbeuist, støcket tog Commissarien effter hans Beuis for sex Rexdaller, min goede Hosbunde kand erfarre aff Hendrich Gaues schriffuelse till Salguarin paa gaarden om Øxenen, som her hos findis, huorledis hand agtede Folck, Gud forleener os Fred med det som indnu er beholden, den suortte hoppe haffuer en suortstiernet Hestfuoll og er der vist fem aff hopperne i fuaal indnu. Bjug haffue wi till seden førgetiuffe tønder, som det mieste aff schall bliffue saaed nest Guds hielp, Saa er hos os 9tten tønder Malt, fem tønder Roug og miell, till samme kaast som paa adschillige Steder war foruaret, eders Fromhed tør inted frøgte for at der Nogett aff det som er beholden schall Forkomes eller i nogen Maader bortwendis till vnøtt med Seden Schall icke bliffue forsømtt att der med saa schier det mieste mueligt er, Bønderne er suorlig forarmet og ilde driffuendis baade af Fiendernes tuang saauell som aff vnd Fourtrang her haffuer veret, saa Øg og Formue inted magter, Ingen aff Bønderne haffuer betald en β for deris Landgilde Anno 1657 og heller er opbaaren Eng schyld heller tiende Korn vden noget som bleff ytt paa Kierffuen Aff Stiennum og Tolstrup Sogen, som er antegnet huad enhuer haffuer ytt, Salguaren drog paa forgangen tirsdag her fra gaarden effteradt hand haffer ligget her i 24 Vgger, hand var ingen vnd karll, ey heller scheede her paa gaarden nogen Gevalt eller offuerlast, for meesten faldt Indet for her om-

kring, Gud were loffuet wi er schildt wed wor fiender, Peder Schiødt haffuer den schiøde Hund och er der en paa Gaarden och en hos mig indnu beholden, Jeg haaber min goede hosbunde komer med Guds hielp snart hiem, Suortte Christen gick till Cabell med breffuet som var Niels Jensen tillschreffuet er indtill endnu icke komen till bage igien og heller haffuer iey spurtt en got derfra, huor der tillstaaer.

Jeg ved icke om Juncher will haffue pasgangeren till Ryomgaard heller den kand bliffue her till Stadshesten komer.

Aff medfølgende fortegnelse haffuer min goede Hosbunde ald vnderretning vden huis som er giffuen till forchring og huis Haffre som er tillgaaen till Rytter og Salguarens heste midlertid, och will hermed nu og altid Ønske haffue eders Velbhd. Gud allermegtigste till Siell og lifff befallendis.

Torsdag den 7de May Anno 1658.

Christen Hanssen

Egen Handt.

Fortegnelse paa Hvis som dend suensche Kongis folck haffe bekomet och faat her fra Hiermedzloffgaardt, først bleff Gaarden en Leutenant for Atolerid ved Naffn Gabriel Amassassy, gaarden assignered aff Ober Commissarius Albert Sieltmand.

bekome hand den 11te November her fra Gaarden effter hans

strengre order och befaling — Roug 78 Tdr.

thil Salt for 5 g i Aalborg huor aff hand tog til

sig samme Gang 6 Rixdl. och 2 g , di andre gaff

hand Sedel paa paa Atolerids Vegne nemlig . . . 60 Rixdl.

Noch fich hand samme Gang til Vang til sine

Hestefuur 4 Tr. intet Regnet.

25 Novbr. fich hand her fra Gaarden til Aalborg

Roug 4 Tdr. 4 Rdlr. Regnet.

Biug thuffue och toe Tdr. til 5 g regnet 18 Rdlr.

Huad Krigs Commissarius Hendrich Gav, som

indnu er i Aalborg, haffe bekomet effter order

och befaling :

4de Janv. udført til Krigs Commissarius Roug 34

Tdr. thil Regnet j Rdlr. er 34 Rdlr.

Haur threduffue Tdr. thil 3 g er 15 Rdlr.

29de do. Leveret till proviantmesteren Hermand

Vexel effter Commissarius befaling Biug 9 Tdr.

- 27de Februar Vdført till forⁿ Commissarius ved en
 Rytter vaar her att lade efterse det sidste Korn
 Roug fem Tdr. thil 1 Rdlr. er 5 Rdlr.
 Biug fire Tdr. thil 1 Rdlr. er 4 Rdlr.
 Haur siøtten Tdr. thil 3 & er 8½ Rdlr.
- 15 Dcbr. Herforvden haffe en stik Joncker aff Leutnant
 hidsent att exequere och se till bekommet
 Biug. 3 Tdr.
 Noch haffe Salvaguardien her haffe ligget bekomet
 som hand vill haffe till en Kledning, Biug 16 Tdr.
 Roug 4 Tdr.
 Noch er leveret dend 4 Dcbr. till dend latinske
 scholemester Mester Christen Mortensen i Aalborg
 efter Ober Commissarius Albert Sieltmand
 strenge order som hand fordrede till Affgift aff
 Stinum Sogns tiende, Roug. 16 Tdr.
- Leffuendis Queg som er her fra gaarden kommit: Er først
 af forⁿ leutnant for Atolerid dend suorte Stodhest herfra
 bortført den 30te Novbr
- 5 Aprilis Hopper er her fra gaarden komne efter Commis-
 sarius Hendrich Gav sin ordre och som en aff hans Ryttere
 ved Naffn Christoffer var her och fordrede dem
 hopper iij) intett Regnet
 och den brune Stodhest j) for noget,
 som tilforn i January maanet vaar brent med Kongens
 Kron aff Suerig.
- En suortblossit Fuole er aff Salvaguardien den 30 Decbr. till sig
 tagen och beholt och hede hand Simon Leffler aff hoffstætt.
 Den 18de February er slaghtett Vngfe her paa Gaarden aff
 en Mand i Aalborg efter ordre hannem giffuet aff Com-
 missarien, Vngfe i 4, 3, 2 och 1 Aar, støcher 17.
 Som Kjødet deraff bleff leveret proviantmesteren
 Hermand Vexel paa Aalborg Slott och Hudderne
 til Commissarius. Noch en Koe, som same Gang
 bleff vdført til Aalborg til Commissarius laa til
 Johan Burris
- 26 Martij er Øxen nemlig 50.
 herfra tagen aff Salvaguardien Simon Leffler
 efter Commissarii order. Øxen er regnet støchet
 6 Rixdr. 300 Rdlr.

Herforvden er slachtet til gaards Behoff och Vd-
spisning till Rytterne Stude og quier iij.

Brandskatt som er fordret aff Hjermedtzløffgaardt
aff Ober Commissarius Albert Sieltmand den 22de

Octbr. och till den 31te Novbr. att betalle nemlig 500 Rdlr.

Dernæst er fordret af Hiermedsløffgaard den 4 Novem-
ber som denne Copi liuder.

Det bliver hermed paalagt Fogden paa den adelige Gaard
Hiermedsleffgaard at han skal se til, at han inden 8te Dage
efter Modtagelsen af dette Paalæg leverer nedenfor anførte
Levnetmidler og Provision nemlig:

10 Oxer, 80 Tdr. Rug, 75 Tdr. Mel, 100 Tdr. Malt, 15
Tdr. 5 Skpr. Byggryn, 15 Tdr. 5 Skpr. Boghvede eller
Havregryn, 5 Læ 15 æ Smør, 7 Læ 13 æ Flæsk, 15 Tdr.
Sild, 100 æ , 50 tomme Øltønder, 3 Læster 3 Tdr.
Havre og 50 Skindpelse eller saakaldte Kjoler i Aalborg til
den der ansatte kongelige Proviantmester imod Qvittering.
I modsat Fald vil Militær-Execution finde Sted.

Aalborg den 4de November 1657.

Albert Sieltmand.

Overkrigscommissær hos Hans Majestæt Kongen af Sverrig.

Efter Hans Majestæt Kongen af Sverrig, min allernaadigste Konges og Herres Ratification har jeg faaet det Paalæg at træffe den Afgjørelse med Provindsen Vendsyssel, navnlig med dens Foresatte, Præsterne og Fogderne paa de adelige Gaarde i Jerslev Herred, ligesom ogsaa de i samme liggende Sogne, at de, naar de ville undgaae Brand, Plyndring, virkelig Indqvartering og andre Krigsubehageligheder, skulle yde som følger. I. De adelige Godser: Hundslund Kloster 1000 Rdlr., Skovsgaard 300, Burholt 100, Nipstrup 100, Hiermidslevgaard 500, Hammelse 1000 og Kjælskegaard 500, ialt 3500 Rdlr. -- II. Sognene: Hundslund Sogn 400 Rdlr., Jerslev 400, Vesterbrønderslev 400, Hellevad 300, Hellum 200, Ørum 200, Østerbrønderslev 300, Hallund 200, Thise 300, Tolstrup 300, Stenum 200 og Voer 300, ialt 3500 Rdlr. Og skal førstnævnte Sum udbetales i 3 paa hinanden følgende Terminer, nemlig 1166 Rdlr. 64 β den 30te October, atter 1166 Rdlr. 64 β den 5te Marts og 1166 Rdlr. 64 β den sidste November, og skal den sidstnævnte Sum af 3500 Rdlr. ligeledes udbetales i 3 paa hinanden følgende Terminer,

nemlig 1166 Rdlr. 64 β den 30te October, 1166 Rdlr. 64 β den 5te Marts og 1166 Rdlr. 64 β den sidste November 1658 i Aalborg til den der ansatte Commissær eller Kasserer eftersom hvert enkelt Gods eller Sogn er pligtigt at yde og betale.

I modsat Fald ville de blive Gjenstand for Militær-Execution. De opfordres til at give Agt her paa.

Aalborg den 22de October 1657.

Albert Siltmand,

Overkrigscommissær hos Hans Majestæt Kongen af Sverrig.

Det bliver herved paalagt Fogden paa Hjermedsleffgaard, at han saa hurtigt som muligt skal drive ind i Byen de 50 Staldoxer, for at de, om Gud, kunne være her samme Morgen Kl. 8; med de andre maa det saa vente nogen Tid. De kunne denne Aften vel drive dem ud paa Engene eller tage Foder med. Fogden skal tænke paa hvad han kan udrette med denne Ulydighed. Den Slyngel beraaber sig paa , men han skal vide, at omtalte Proviantanvisning skal betales. Kan han det, saa komme han saasnart som muligt til Byen og betale Pengene, og saa kunne Oxerne blive hjemme. Man tager intet fra den slemme Hund, men han betaler kun, hvad han længe har været pligtigt til at betale. Her gjælder ingen Undskyldning. Sex Læs Hø skal ogsaa bringes med, for at Qvæget kan fodres dermed. Som der handles, saaledes vil Ausvaret blive.

Aalborg den 24de Marts 1658.

Heinrich Gau,

Krigscommissær hos Hans Majestæt Kongen af Sverrig.

Det bemærkes, at de tre sidstanførte Requisitioner, af 4de November 1657, 22de October s. A. og 24de Marts 1658, in originali vare affattede paa Tydsk —

Af Hundslund Kloster og Skovsgaard (nu Dronninggaard) blev udskreven: Brandskat, Magasinskat, bestaaende af de almindelige Victualier, Øxen, Faar, Gjæs og Høns o. s. v., som ialt androg i Penge 5067 Rdlr. 4 $\&$ 12 β . Forøvrigt ingen Bemærkninger om Røveri eller Plyndring saaledes som var Tilfældet paa de fleste andre Herregaarde og Sogne, som under Occupationen vare besatte af Fjenden.

Til Oplysning om Størrelsen og Beskaffenheden af de

i de enkelte Sogne af Svenskerne udskrevne Contributioner anføres her nogle saavel fra det østlige som vestlige Vendssysel, hvorhos bemærkes, at der i Gehejmearkivets »Udgifter under Svenskekrigen 1657 og 58« samt samme Arkivs »Synsforretninger efter Svenskekrigen 1657—58«, saavidt jeg har kunnet erfare, kun findes saadanne Optegnelser for Krongodsernes Vedkommende, men det kan næppe betvivles, at Tilstanden jo har været værre paa Adelens Godser, som almindeligvis vare mere medtagne af denne for hele Landet saa ulykkelige Krig

Fortegnelse Paa hvis der ehr vdgifuen aff Understed Sogn i Børlum Herred¹⁾ thill Suenschen i denne forleden Krie Anno 1657 och 1658.

1. Beløber sig i Penge Korn og Andet 1242 Rdlr. Som bleff ytt i Aalborg, Noch i Hallsz Skantz och thill Offuerste Putkammer, Och ej beregnitt hvad vdi Øll och Mad Brenvind och thobach, Som kand beløbe sig Mange Penge.
2. Thill Hans Kong. May. Sielfuer i Penge Rug, flesch och Smør ehr Penge 220 Rdlr. och 4 sm&g.
3. Thill di Brandenborische: Penge 52 Rdlr., Roug 151 thønder, ehr i Penge 303¹/₂ Rdlr.
4. Thill Offuerste Friszes Regimentt och hans officerer, nemlig offuerste Løttenant Thygge Sandberig, Rickmester Knup, Rickmester Prang, Løttenant Roelle, Løttenant Andtonny, Reformert Løttenant Augustus Wind Roch, quartiermester Laus Skoelle och Coperael Dyderik Slotbaum, item 14 Ryttere i 12 Uger ehr tilsammen i Penge 1231 Rdlr. 2¹/₂ mk
5. Thill Rickmester Bermand i 6 Maaneder Penge 404 Rdlr.
6. Thill Comisarie Jørgen Krusze Penge 70 Rdlr.
7. Thill Rickmester Rudtzler for 1 Maaned 72 Rdlr.
8. Endnu ytt Penge 76 Rdlr. Summa 622 Rdlr.

Anlangendis quittanzer Paa forⁿ. Summa haffuer Nogle aff officieren icke wild giffue Richtige beschiden paa hur mange Penge eller andett en Huer bunde haffuer vdlagt, Men allene Paa efter Føllgene Maeneer, nemlig haffuer den Mand Klarreret sin Contribution fra den Dag och till den Dag,

¹⁾ Nu Dronninglund Herred.

och skall derfor werre quitteret. Hellers haffuer di nogle Quittancer Som di will giffue tilkiende naar di dertill fordris.

Des till Witterlighed Setter wj vnderschreffne woris Zignetter her Vnder, nemlig Christen Thomsen i Hestvang, Lauritz Pedersen i Routtved, Niels Søffrensen ibid., Mads Hellesen i Fladholt, Lauritz Jensen ibid., Klavs Wollesen i Sønder Knud, Palli Pedersen i Kiis og Simun i Quitzel.

Understed Sogn den 20de August 1660.

Fortegnelse paa Præstens Hrr. Peder Hansens Mørches Udgift:

1. Till Suenschen i penge Heste och Andet ved Idellige och vldellige besueringer aff officerer, Rytter, Soldatter och Exequerrer Som moxen alle Thid Sogte hansz Husz Paa bege Sognes Vegne beløber sig offuer Penge 80 Rdlr.
2. Thill Hans May. Roeszthieneste og Floden i Korn og Penge och Heste met sin Mundering 39 Rdlr. 2 m \mathcal{K} .

Huad andet Idellige om Kostning och Besueringer ieg fattige Mand Saa well Som Andre geslige her udi Landett haffuer udstaaed efter mitt Ringe Kaelsz lellighed, ehr mig umouellig att Mindisz end Sier att op Regne. Desz thill witterlighed bekiender ieg met min egen haand, Vnderskreffuen Actum Understed prestegd den 18de August 1660.

Peder Hansen Mørch,

Predicher till Understed och Carup Sogner.

Af Øster Brønderslev Sogn til Svenskerne:

Brandskat 300 Rdlr., Hoser og Vanterskat 24 Rdlr. 36 Lybsk β . Befaling at give til Hals Skandse ugentlig fra den 25de October 1657 og til 1ste Februar 1658: 3 Tdr. Havre 9 \mathcal{K} , 1 Læs Hø 6 \mathcal{K} , Brød af 2 Skpr. Meel $1\frac{1}{4}$ \mathcal{K} , 1 fedt Faar 3 \mathcal{K} , 2 fede Gæs 3 \mathcal{K} , $\frac{1}{2}$ Tde. Øl 6 \mathcal{K} , 8 M \mathcal{K} . Smør 1 \mathcal{K} ; udi Penge hver Uge $4\frac{1}{2}$ Rdlr. $2\frac{1}{2}$ \mathcal{K} , beløber sig tilsammen udi 14 Uger Penge $68\frac{1}{4}$ Rdlr. 2 \mathcal{K} . Derforuden 4 Personer daglig at arbejde i Hals Skandse. Blandt andet mere som blev leveret til Svensken nævnes 30 Faareskinds Peltse eller »Roche« à 1 Rdlr. 2 Læster Rug, Tønden regnet for 6 \mathcal{K} , 60 Tdr. Malt à 6 \mathcal{K} . Brændevin 2 Kander, regnet for 1 Rdlr. 2 \mathcal{K} . Summarum til Svensken $1604\frac{1}{2}$ Rdlr. $1\frac{1}{2}$ \mathcal{K} . —

Af Vester Brønderslev Sogn til Svenskerne siden de kom ind i Landet 1657.

Brandskat og Talpenge 404 Rdlr.

Til Hoser og Vanter, Penge 31 Rdlr. Ogsaa af dette Sogn blev inddrevet adskillige Contributioner af samme Slags som fra Ø. Brønderslev Sogn og til samme Priser. Etsteds er anført i Anledning af en Leverance til Hals Skandse: »Exequerpenge for det kunde ikke saa hastig afstedkomme 9 Rdlr.« — Udgivet til begge Obersters (Putkammer og Heide) Ryttere for Exequering Penge 30 Rdlr. Herforuden stræng Indquartering af fornævnte Obersters Folk. Leveret til Obercommissari Siltmanns Heste, som stod paa Hvilshøigaard, Byg og Havre 1½ Tde., Hø 1 Læs derfor Penge 1½ Rdlr. De nævnte Obersters Folk røvede 13 Heste og 4 Vogne fra Sogneboerne.

Summarum til Svensken i Penge — Varene medregnet — 1114 Rdlr., foruden Provision, Heste og Vogne.

Af Tolstrup Sogn (Jerslev Herred).

»Huis vi haffuer vdgifuen till dj Suensche aff Tolstrup effter ordre saasom følger nedenfor Anno 1658, Februar, Marty, Septbr. Maaned:

Till obriste Putkammer er vdgifuen: aff begge leg vdj Penge 196 Rdlr. 3 β, Ost 1 Læ 5½ æ, Flesk 2 Læ 2 æ, Smør 2 Læ 22 æ, Noch Smør 1 Otting, Rough 2 Tdr. 6 Skpr., Haffre 17 Tdr., Hø 5 Læ, Noch af Gundis Mølle Mehl 5 Tdr., Noch foruden Brandschatt her vd aff Tolstrup Sogn rede Penge 300 Rdlr. till Telle Penge paa den Schatt 3 Rdlr., for Skou och Strømper Penge 60 Rdlr. Till en paabuden proviant schatt, som schulde vdgifuis af Sognet: Rough 39 Tdr., Biuch 11 Tdr., Malt 10 Tdr., Mehl 3 Tdr., hauffre 14 Tdr., Gryn 1 Tde., Øxen 25 Stkr., Korn 39 Tdr., Biuch Mehl 1 Tdr., Noch Biuch 17 Tdr., Øltønder ledige 6 Stkr. Noch till Hals Schantze her aff Sognen: Penge 11 Rdlr. 4 æ, hauffre 11½ Tdr., halmb 1 Lesz, Øxszen 2 Stkr., Brødh 27 Stkr., Faar 4 Stkr., Øhl 4 Tdr., Høns 16 Pahr, Smør 16 scholpund, Gjæs 8 Stkr.

Er vdgifuen endnu till en Cornet aff Putkammers Regimente aff Tolstrup Sogen effter quitantz som følger och bleff siden fangen paa alborghusz till Brochenhusesz Regimente. Kom och fordret her at strax schulle vdgifues vdj rede Penge 15 Rdlr., Execution for den schat 7 Rdlr. Den Tid obriste Putkammer affrejste fra Hiermelszegaard (Hjermitslevgaard) borttog her aff Sognen 2 Heest den ene fraa Jens

Marchuszen, den anden fraa Anders Pederszen i Mølgaard, Tog och fraa Lasz Jenszen i Linderup een Hoppe och een Vogn saa god som Thj dahler.

Dette forschreffne schal beviszes med quitantzer och Sognemends be Krefftelse, Till Witterlighed wi Legsmendene haffuer med voris egen Hender vnderschreffuet och Sedevanliche Bomerche.

Till be Krefftelse Actum Tolstrup Sogn den 7 October 1660.

Jens

I O S.

Anders Pederszen.

Morids Lau Senn.

Olleszen.

Egen hand.

Egenn haand.

Af Hellum Sogn til Svenskerne 1657—58.

Penge 495 Rdlr. 8 β , Rug og Mel i Brød forbaget 25 Tdr. Malt 25 Tdr., Øl 3 Tdr., Øxne 1, Faar 4, Gjæs 8, Høns 10, Smør 3 \mathcal{E} , Havre 24 Tdr 6 Skpr., Strøels 8 Læs, Brændevin 36 Potter.

Ligeledes af Jerslev Sogn:

Brandskat 400 Rdlr. »Exequirpenge« af samme Skat og »Talpenge« 8 Rdlr., 2 Tdr. Havre 1½ Rdlr. »Skatoxer« 8 er 42½ Rdlr. 1 \mathcal{E} .

Givet Proviant til Hals Skandse i 3 Maaneder nemlig Øl, Hø, Havre, Gjæs og Høns samt Faar for tilsammen 42 Rdlr. Endvidere leveret til Hals Skandse 2 Rævbælle à 1 Rdlr. og til en Corporal ligeledes 2 Rævbælle à 1 Rdlr. Arbejde til Skandsen i fornævnte 3 Maaneder med 7 Vogne og »3 Karle med Vognen« (vel hver Vogn?) om Dagen, givet for hver Vogn daglig at leje 24 \mathcal{L} , en ledig Karl 1 \mathcal{E} , ialt beregnet til Penge i de nævnte 3 Maaneder 438 Rdlr. Givet »Exequirpenge« for Restarbejde til Hals Skandse 15 Rdlr. 4 \mathcal{E} .

En betydelig Magasinskat (vurderet til Penge) blev udskreven af Sognet til Hals Skandse og til Aalborghus. Varene bestod af Rug, Malt, Mel, Brød, Havre, Gryn, Smør og Flesk, og beregnedes derfor 1 Tde. Brød (Kovringbrød) og Mel 1 Rdlr., 1 Tde. Rug 1 Rdlr., 1 Tde. Gryn 2 Rdlr. 3 \mathcal{E} , 1 M \mathcal{E} . Smør 3 β og 1 M \mathcal{E} . Flesk 2 β . -- Præsten leverede 1 Sølvske, vurderet til 2 Rdlr. 2 \mathcal{E} , til en Cornet for Sognet. En Enke ved Navn Maren »Piersdatter« blev frarøvet nogle Sølvskeer, vurderet til 3½ Rdlr. og blev der videre røvet 1 Sølvske.

I sidste Indtog af Svensken »er 2 Compagnier Rytter Tropper indlagt paa Sognet paa 3 Byer een Nats Leir og ikke andetsteds, som fordærvede og ødelagde Korn og andet desligeste med Røveri og Plyndren og med Heste at tage og ganske fordærve saavidt de overkom, som ikke kunde erstattes under 120 Rdlr. Ved deres Udmarsch maatte Sognet levere dem 10 Vogne med Heste, vurderet til 100 Rdlr. og hverken Hestene eller Vognene kom tilbage. —

»Endvidere blev røvet i Sognet baade ved Indtog og Udmarsering Heste og Hopper 12 Stkr., vurderet til 100 Rdlr. Samtlige Contributioner af Jerslev Sogn til Svenskerne, beregnet til Penge, andrage 2343 $\frac{1}{2}$ Rdlr. 1 $\frac{1}{2}$ & 6 β. —

For at give et Billede af Resultaterne af de mange »Besigtelser«, som bleve afholdte til Oplysning om Avlingens Forringelse og Husenes Brøstfældighed som Følge af Svenskekrigen meddeles følgende Forretning over endel af Aastrup Gods, hvorhos bemærkes, at Tilstanden i saa Henseende almindeligvis var den samme.

1660 den 26de November blev paa Vennebjerg Herredsting afhjemlet følgende Synsforretning over en Del af Kronens Tjeneres Stilling med Hensyn til Avlingens Forringelse og Husenes Brøstfældighed paa en Del af Aastrup Gods¹⁾ som Følge af Svenskekrigen: Kirsten Christensdatter i Vandsted har ej uden den halve Part Avl og Husbrøstfældighed 10 Sldr., Lars Jensen ibid. $\frac{1}{6}$ Avl, Husbrf. 11 Sldr., Mattis Larsen og Christen Ostensen $\frac{1}{3}$ Avl, Husbrf. 16 Sldr., Niels Peersen ibid. $\frac{1}{2}$ Avl, Husbrf. 20 Sldr., Bagtrup, Jens Eriksen $\frac{1}{3}$ Avl, Thomas Knudsen $\frac{1}{4}$ Avl, Husbrf. 12 Sldr., Laus Peersen $\frac{1}{6}$ Avl, Husbrf. 15 Sldr., Christen Peersen Smed $\frac{1}{3}$ Avl, Husbrf. 8 Sldr., Christen Nielsen $\frac{1}{3}$ Avl, Husbrf. 10 Sldr., Lars Mortensen $\frac{1}{4}$ Avl, Husbrf. 12 Sldr., Christen Jensen $\frac{1}{3}$ Avl, Husbrf. 20 Sldr., Niels Smed øde, Husbrf. 26 Sldr., Lehuset Laus Povlsens Enke øde, Gunde Madsen ibid. $\frac{1}{2}$ Avl gold, Thomas Madsen $\frac{1}{2}$ Avl, Husbrf. 6 Sldr., Lundergaard Christen Lavsens $\frac{1}{2}$ Avl, Husbrf. 30 Sldr.; Skibsby, Thøger Jensen og Jens Lavsens $\frac{1}{2}$ Avl, Husbrf. 16 Sldr., Jens Mortensen og Christen Andersen $\frac{1}{3}$ Avl, Husbrf. 8 Sldr., Osten Ibsen $\frac{1}{6}$ Avl, Husen slett brøst-

¹⁾ Den kongl. Lehnsmænd paa Aastrup var Malte Sehested til Rydhave.

fældig; Tirup Povl Sørensen $\frac{1}{2}$ Avl; Gorrestrup Mikkel Mouritzen $\frac{1}{4}$ Avl, Husbrf. 30 Sldr., Jacob Peersen $\frac{1}{2}$ Avl, Husbrf. 16 Sldr.; Sønder Harritslev: Peer Møgenssen $\frac{1}{4}$ Avl, Husbrf. 14 Sldr., Niels Lausen Vandsted $\frac{1}{3}$ Avl, Husbrf. 14 Sldr., Peer Peersen Smed $\frac{1}{4}$ Avl, Husbrf. 16 Sldr., Jørgen Andersen $\frac{1}{2}$ Avl, Husbrf. 14 Sldr., Christen Simonsen $\frac{1}{3}$ Avl, Husbrf. 18 Sldr., Christen Christensen i Solholt $\frac{1}{6}$ Avl, Husbrf. 18 Sldr., Christen Christensen i Krogen $\frac{1}{3}$ Avl, Husbrf. 8 Sldr., Anders Lausen $\frac{1}{2}$ Avl, Husbrf. 3 Sldr., Christen Steffensen $\frac{1}{3}$ Avl, Husbrf. 7 Sldr., Lars Peersen $\frac{1}{4}$ Avl, Husbrf. 6 Sldr., Jens Lausen $\frac{1}{3}$ Avl, Husbrf. 12 Sldr.; Nørharritslev: Niels Peersen $\frac{1}{2}$ Avl, Husbrf. 10 Sldr., Peer Thomsen $\frac{1}{4}$ Avl, Husbrf. 14 Sldr., Maren Thøgersdatter $\frac{1}{3}$ Avl, Husbrf. 6 Sldr., Hans Ostensen $\frac{1}{3}$ Avl, Husbrf. 4 Sldr., Peder Madsen øde; Havgaard Christen Thøgersen $\frac{1}{2}$ Avl, Laus Mikkelsen $\frac{1}{4}$ Avl, Husbrf. 3 Sldr.; Morup Sogn: Morten Jensen Lønstrup $\frac{1}{2}$ Avl, Nørlev Anders Lavsen $\frac{1}{3}$ Avl, Husbrf. 14 Sldr., Mikkel Jensen og Niels $\frac{1}{4}$ Avl, Husbrf. 14 Sldr., Søren Christensen og Isak Peersen $\frac{1}{3}$ Avl, Husbrf. 8 Sldr., Peder Olsen $\frac{1}{4}$ Avl, Husbrf. 4 Sldr., Peder Sørensen og Peder Lavsen øde, Husbrf. 30 Sldr., Morten Pedersen, Knud Christensen $\frac{1}{6}$ Avl, Husbrf. 14 Sldr.; fornævnte Nørlev Gods er meget fordærvet af Sandflugt; Jelstrup: Niels Mikkelsen $\frac{1}{2}$ Avl, Niels Andersen $\frac{1}{3}$ Avl, Husbrf. 6 Sldr.; Rubjerg: Ole Povlsen $\frac{1}{6}$ Avl, Husbrf. 6 Sldr., Niels Troelsen $\frac{1}{3}$ Avl, Husbrf. 16 Sldr., Jens Steffensen $\frac{1}{3}$ Avl, Christen Sørensen øde, Husbrf. 5 Sldr.; Aasted: Peder Olsen $\frac{1}{2}$ Avl, Husene meget brøstfældige, Faurholt: Christen Simonsen $\frac{1}{2}$ Avl¹⁾. —

Da denne Besigtelse, som blev foretaget af 13 Mænd, som vare fra Nørum, Rubjerg (ved Vesterhavet), Jonstrup, Vidstrup, Gaarrestrup, Skibsby (2), Harritslev (2), Lundergaard, Vennebjerg, Harritslev og Nistrup i Aasted Sogn i Nærheden af Kattegat, og omfatter vidtstrakte Dele af Vendsyssel, sees heraf, at Bøndernes Stilling efter Krigen ikke har været synderlig forskjellig i de forskellige Egne. — Avlingens Førringelse og Husenes Brøstfældighed hidrøre dog vistnok i de fleste Tilfælde ikke fra directe Ødelæggelser

¹⁾ Gehejmearkivet.

af Fjenden, men ere i Almindelighed snarere en Følge af den store Forarmelse, som fulgte af de store Skatter og andre Byrder, navnlig Contributioner, først til Svenskerne og siden til vore egne og de allierede Hjælpetropper. —

Skjøndt der ikke i de fra Sognene indkomne Optegnelser paa deres respective Contributioner til Svenskerne ankes over andet end Røverier og Plyndringer og ikke yttres noget om Vold og Overlast, kan det dog ikke betvivles, at Bønderne have været Gjenstand for Mishandling og Grusomheder af Fjenderne, hvilket ogsaa fremgaaer af den foran meddelte Indberetning til Cancelliet fra Christen Skeel og Jens Rothsteen, hvori meldes om forøvet Cruciati og Massacre mod Bønderne. Af de faa Sagn, jeg har kunnet opdrive om Svenskernes Opførsel i denne Krig hidsættes Følgende.

I Vrejlev Sogn ved Hjørring skulde et 4 à 5 Aar gammelt Barn af Frygt for Svenskerne være krøben ind i »Halsen« af en Maltkølle, og da en Svenskér var bleven opmærksom derpaa og ikke paa anden Maade kunde faae Barnet ud, puttede han en Sten i en Sæk og slog dermed Barnet ihjel, og under Forudsætning af, at der er bleven handlet saa ilde med uskyldige Børn, kan man vel være berettiget til at tro, at der ogsaa er bleven forøvet Grusomheder og Skjændselsgjerninger af forskjellig Slags mod ældre Folk, og at man ogsaa i Vendsyssel var meget bange for Svenskerne, bekræftes af traditionelle Efterretninger fra flere Egne. —

Af den over 80 Aar gamle Peder Klit paa Slettemose i Elling Sogn¹⁾, som levende interesserer sig for gamle Minder, er mig meddelt følgende karakteristiske Sagn, som utvivlsomt har en historisk Grundvold og som er bleven fortalt af hans Oldemoder paa Mødrenesiden. Hun var født i Dvergetved i Tolne Sogn og var som voxen Pige hjemme hos Faderen, da Svenskerne bleve indquarterede i denne By, hvor man var meget bange for de frygtede Gjæster og flere af Beboerne flyttede ved Svenskernes Ankomst til nogle Hytter i den nærliggende Dal Skov. For at værge sig for en usømmelig Spøg af en af de svenske Soldater, som vare indquarterede hos Oldemoderens Fader, gav hun denne —

¹⁾ Saml. til jydsk Hist. og Top. 4 og 7 B. S. S. 203 og 227

ved Navn Erik Krumtod — et saa vældig Slag af en Vadske-tærskel, at han segnede omkuld, og da hun troede, at hun mulig havde slaaet ham ihjel, løb hun ud i fornævnte Dal Skov, hvor hun forblev i nogle Dage, indtil hun var bleven klog paa, at Soldaten ikke var død. Ved hendes Hjemkomst spurgte en, ogsaa hos hendes Fader værende, Lieutenant hende venligt, om hun nu vilde love ham at blive hjemme for Fremtiden, hvortil hun svarede, at det vilde hun nok, naar hun kunde gaae i Fred for den nærgaaende Erik Krumtod, hvilket Officeren med Bestemthed lovede at sørge for. Ogsaa nogle Herremænd forlode deres Gaarde under den svenske Occupation. Af det foran meddelte om Hjermitslev-gaards Tilstand kan sees, at Ejeren var bortrejst, og Bircherod beretter S. 6 i sine Dagbøger, at Marquar Kaas til Tidemansholm døde den 18de April 1658 paa Læsø, hvortil han »under det svenske Indfald« var flyttet med sin Familie. —

Det kan næppe betvivles, at mange svenske Soldater, ligesom i de øvrige Landsdele, naar dertil Lejlighed gaves, ogsaa bleve dræbte af de kjække Vendelboer. Saaledes havde Peder Klits Bedstemoder fortalt efter hendes Moder — fornævnte Oldemoder —, at da Svenskerne laae i Dvergetved, var en Soldat en Juleaften gaaet derfra gennem Skoven til Dvergetveds Holm¹⁾, hvor Manden slog ham ihjel med en Øxe og begrov ham i Bryggerset, men paa Pladsen, hvor han saaledes foreløbig blev begravet, og hvor der havde været Gaase- og Svinesti, kunde intet Dyr, selv med den bedste Pleje, senere trives. I hvad Ærinde Soldaten var gaaet fra Dvergetved til Holmen vides ikke, men man havde forundret sig over, at han kunde hitte Stedet, da han maatte gaa gennem Skoven, hvoraf en Levning endnu haves til Nørgaard i Dvergetved, og som den Gang strakte sig derfra til Holmen. Da Svenskerne rejste fra Dvergetved rystede de Fylden af de Dyner, de medtog for at bruges som Hestedækkener.

Fra Tversted haves det Sagn, at en Pige af Frygt for Svenskerne var flygtet ned i Horsnab Skov²⁾, hvor der bragtes Mad ud til hende. Der fortælles ogsaa fra denne

¹⁾ Det nuv. Holmen.

²⁾ Saml. t. jydsk Hist. og Top. 5 B. S. 132.

Krig om svenske Kaperes Landgang paa Kyststrækningen mellem Skagen og Asdal, hvor de forøvede Plyndring og Mord, hvisaarsag flere Sogne maatte skiftes til at holde Strandvagt, og skulde det være bleven anset for en Stordaad, naar det lykkedes en Bonde at give en Svensker Banesaar. Kvinder og Børn vare i største Vaande, naar Mændene vare borte, og skjulte sig da i Huler i Klittebakkerne, naar de mærkede Svenskernes Landgang. —

Efter nu at have meddelt hvad jeg har kunnet samle med Hensyn til Oplysning om Herregaardenes og Bøndernes Tilstand under den svenske Occupation, anføres de faa Optegnelser, som haves over Kjøbstædernes Contributioner.

»Antegnelse paa alle Contributioner, som er udgivet af Hjørring By til Svensken 1657—1658.

Udgivet til det Svenske Parti, som først kom her til Byen, som Ritmester Holst og Tinnenberg førte, var 50 Mand stærk, maatte give dem af Byen en ny beslagen Vogn og Penge 100 Rdlr. Derforuden tog de alle de Geværer, der var her i Byen, med sig for 100 Rdlr.

Maatte give Oberst Siltmand i Aalborg for et Beskjærmelsesbrev 5 Rdlr.

Brandskat af Hjørring 700 Rdlr.

Talpenge og Qvittantspenge 7 Rdlr.

Matrialskat »vd aff alt« efter Specification og derfor givet og udi rede Penge 122 Rdlr. 2 & 10 β.

Samme Matrialskat skulde have været leveret i Frederiksodde, men blev leveret i Hals Skandse, og maatte give Commissaren derfor 22 Rdlr.

Maatte give til Exequeer, som kom her til Byen og lagde dem ind til Borgemesters at exequere for Resten af Brandskatten og ellers begjærede at skulle skaffe et Centner Krud af Byen og derfor skattede mange Folk fordi de ej kunde faae det og derfor maatte give dem 12 Rdlr.

Paabuden Proviantsskat 200 Rdlr. og derfor akkorderet paa Penge og blev leveret 100 Rdlr.

Efter Commissari Gau hans Paabud, af Hjørring skulde gives 600 Øl Tønder, som blev leveret i Aalborg, kostede Penge 150 Rdlr.

Udgivet til Oberst Rissengriu fra den 20de November og til den 1ste Mai han hafde Hjørring By i Qvarter, er 5

Maaneder, baade Maanedspenge, Heste, Hopper, Vogne og til Mundering til ham selv og hans Folk, Salvoripenge med al deres Underholdning og Fortæring til hans Heste, kostede Byen over 800 Rdlr. —

Den 14de Januar 1658 ankom til Hjørring Oberst Raumstrups Regiment og havde Stabsqvarter her 1 Maaned, kostede Byen 300 Rdlr., lod gjøre en ny Rustvogn, som Commissari Gau bekom for han skilte Byen af med den Raumstrupske Indqvartering, kostede over 50 Rdlr.

Maatte give Commissari Gau for 15 Karle, han havde udskreven af Hjørring i Hs. kongl. Maj. Tjeneste af Sverig, Penge 30 Rdlr.

Givet til en Corporal af Oberst Pitters Regimente med nogle Ryttere, som exeqverede for Proviantskat, Penge 12 Rdlr.

Den 16de Marts 1658 ankom Oberst Lieutenant Due for Dragonerne med en Major, 4 Captainer, 4 Lieutenanter, 4 Fendriker, 1 Auditor, en Præst, en Sekretær, en Barber, en Profos og en Stokke Knægt med al deres medhavende Knægt, Folk og Heste og blev liggendes her til den 2den Mai og fik al deres Forplejning, saa den arme By maatte udstaae meget med dem, og de ogsaa røvede og tog fra mange godt Folk og tilmed beskattede Byen mange Penge af, som kom Byen til Bekostning mellem 8 à 900 Rdlr.

Maatte give efter Commissari Gau hans Skrivelse til det svenske Artilleri 2 Heste, som kostede 30 Rdlr.

Den 30te April 1658 kom den ganske Dues Eskadron Dragoner, og blev liggende her til den 2den Mai De massacrerede og ganske ødelagde hvad her hos det fattige Borgerskab fandtes, saa mange fattige Borgere ikke beholdt det ringeste til deres Hustruer og Børn, og lider dette Borgerskab denne Gang Skade for mere end 200 Rdlr.

Den 20de August 1658 ankom de Svenske atter til Hjørring og begjærede paa Commissari Jorvius's Vegne Brandskat og maatte man da give dem 28 Rdlr., og var samme Folk en Lieutenant ved Navn Thomas Millier med 30 Ryttere, var her 2 Dagestid og kostede Byen over 20 Rdlr.

Den 22de August 1658 ankom atter Oberst Rissengrin med en Lieutenant og 7 Ryttere og Rustvogn og havde

Assignment paa Byen; maatte give ham forud fra den 20de August og til den 20de September 80 Rdlr.

Hans Folk Salvoripenge 10 Rdlr.

Oberstens Traktement med forskrevne hans Folk og Heste kostede Borgerskabet over 120 Rdlr. —

Den 2den September 1658 kom en Fendrik til Byen med Exequerer for Svenske Kongskat, maatte give dem 10 Rdlr. Udgivet af samme Kongskat 60 Rdlr. Talpenge 1 Rdlr., Matrialskat over 20 Rdlr., og for Proviantskat 50 Rdlr. — Her begynde Ydelserne til de danske og allierede Tropper.

1658 den 3die Juli ankom til Hjørring Lieutenant Kristoffer v. Ditlev og en Cornet under Brokenhouses Regiment med 46 Mand og Heste og havde Assignment her paa Byen og 13 Ryttere, som havde Assignment paa Skagen, og bleve saa liggende her tilhobe til den 9de Juli om Morgenen, kostede Byen 24 Rdlr. og maatte give for Officerer da de brød op 26 Rdlr.

Givet en Lieutenant under velb Niels Lyckes Regimente ved Navn Hans v. Sinden og hans Qvartermester og Corporal, som havde Assignment paa Byen og laa her i 4 Maaneder 55 Rdlr.

Den 18de Februar 1659 fik Oberst Fris med hans Stabs Personer fra fornævnte Dag og til den 6te September dette Aar (1661) 1282 Rdlr. Derforuden Salvori og Exequerpenge 34 Rdlr., en Rustvogn med 4 Heste for 50 Rdlr., en Pas Vogn med 2 Heste for 20 Rdlr.

Summa givet det Fris'ske Regiment 1386 Rdlr.

Fra den 28de August 1659 til den 30te Decbr. samme Aar er givet til General Fux's Regimentes Officerer 521 Rdlr. 14 β .

Fra den 17de Novbr. til den 30te Decbr. 1659 givet til en Oberstlieutenant under Fuxes Regiment med hans medhavende Officerer til Servits Penge 60 $\frac{1}{2}$ Rdlr.

Fra den 31te Decbr. 1659 og til den 11te Aug. i nærværende Aar (1660), er 7 fulde Maaneder, er givet til General Fuxes Officerer, som havde Assignment paa Hjørring, i rede Penge 945 Rdlr. Derforuden beløber sig for Soldaternes Fortæring, som var indquarteret her i fornævnte 7 Maaneder, hver Person 9 β danske om Dagen, er ialt 2558 Rdlr. 6 β .

Item en Qvittering, dat. Aalborghus den 17de Marts 1659, til de Allierte for Landets Befrielse og deres Indqvartering 160 Rdlr.

Nok en Qvittering, dat. Aalborghus den 22de Marts 1659, for 20 Tdr. Øl og 157 $\frac{1}{2}$ Lpd. Kovringbrød

En Qvittering, dat. Aalborghus den 3die Januar 1660, for 100 Rdlr. til Frederiksoddes Proviantering og Militiens Underholdning.

En Qvittering, dat. Aalborghus den 20de Februar 1660, for 40 Par Sko og 40 Par Pindstrømper til Soldaternes Fornødenhed, 30 Rdlr.

Givet til Oberst Dynes Officerer fra den 18de Aug. til den 13de October 1660, 141 Rdlr. 3 g 14 β .

Fourage til 2 Heste 6 Rdlr. 1 g . —

Givet Officererne under Feltmarskalkens Regimente, 2 Lieutenanter, en Fendrik, en Cornet, en Qvartermester og en Trompeter fra den 18de Aug. til den 4de Novbr. 1660, 224 Rdlr. 4 g 12 β . Endvidere fra den 4de Novbr. til den 16de Dcbr. s. A. 120 Rdlr. 5 g 13 β .

Den 1ste October 1660 ankom Oberstlieutenant Petters, som havde Assingation paa Hjørring; givet ham fra den nævnte Dag til den 2den Novbr. s. A. 68 Rdlr. 2 g .

Fra den 2den Novbr. til den 16de Decbr. 1660 givet forⁿ. Oberstlieutenant 98 Rdlr. 3 g 12 β , samt givet hans underhavende Officerer og Soldater, fra den 17de October til den 22de Dcbr. 1660, 248 Rdlr. 2 g , og endvidere givet til en Fendrik med sine Officerer og Soldater af Feltherre Schockes Regiment, som var assigneret Hjørring, fra den 17de Dcbr. 1660 til denne Dag 330 Rdlr. 1 Ort

Summa er udgivet til vor egen allernaadigste Herres Krigsfolk og Militse anslaaet i Penge 7325 Rdlr. 4 g 7 β . —

Og til de Svenske, medens de vare Landet mægtige, anslaaet til Penge 3939 Rdlr. 2 g 10 β , er tilsammen, som denne nu meget forarmede Byes Indbyggere have udgivet nu paa fjerde Aar, anslaaet til Penge 11,265 Rdlr. 1 g 1 β , hvorover denne arme Byes Borgerskab er kommen saaledes tilagters, at næppe nogle faa findes som uden stor Borg og Gjæld kan nære sig, men Tid efter anden maa flytte fra Byen og mange Huse og Gaarde staae ganske øde.

At saaledes i bemeldte Tid er udgivet som forskrevet

staaer af Hjørring Byes Indbyggere, vinder vi med vores Signeter paatrykt og Hænders Underskrift.

Actum Hjørring den 17de Marts 1661 ¹⁾.

Jacob Christensen.

Mads Christensen.

Peder Nielsen.

Thomas Andersen.

Uagtet største Delen af Contributionerne af Hjørring By ere ydede til vore egne og de polske, brandenburgske og tydske Hjælpetropper efter 1658 og saaledes kunne siges at ligge udenfor Planen til denne Afhandling, ere de dog medtagne for at vise det store Omfang af den Nød og Elendighed, Følgerne af denne Krig bragte over denne By, som den Gang kun var af ringe Betydning saavel i mercantil som landøconomisk Henseende.

Fra Skagen haves følgende Efterretning om Følgerne af Svenskekrigen ²⁾.

«Eftersom wj aff Skaffby haffuer Bekommit velb. Jens Rodtsteen Knudsens Hans velb. Skriffuelse anlangende Kongl. May. Order, at wj skulle giffue tilkjende huad Skade woris By haffuer bekommit I denne forbigaaende Fejde thid, saavelsom at giffue tilkjende huad Stand woris By nu er vdj.

1. Da er der først thagenn aff de Suenske Caper thoe aff woris Beste Jachter Med alt sit indhavendis Godtz.
2. Saavelsom er taget och vdplyndret fraa en Del aff woris andre smaa Jachter, alle deris Indhavende Godtz af Suenske Capper.
3. Derforuden er wj gansche vdschatet aff Fienden dj Suenske.
4. Og sidenn med gandsche streng Indquartering Och Storre Skatter Bethynget.
5. Ellers er woris By Megit forderffuit aff Sandfogh.
6. Efter forberørte Lejlighed er en stor Diel aff Borger-skabet deroffuer geraaden i Armod.

Huor vdaff Kortelig i Sandhed kand Erachtes woris fattige Byes Ringe wikkor, storre Skatte och høje Betyngelse som ingen anden Nering haffuer end Ringe fischerj.

Att saaledes i Sandhed er winder wi Jørgen Laursen

¹⁾ Gehejmearkivet.

²⁾ Sæmmesteds.

Søffren Brun och Lauritz Pedersen Raadmend i Schaffuen
Med worris Egen Hender Herunder schreffuet och Tegnet.

Datum Skaffuen den 30te Januar 1661.

Jørgen Laursen
egen haand.

Vdi Søffren Bruns frauerelse
Niels Christensen Mur
Egen Haand ¹⁾).

Fra Sæby haves kun følgende Oplysning om Følgerne af samme Krig.

»Eftersom ærlige og velbyrdige Mænd Christen Skeel Jørgensen og Jens Rodsteen Knudsen, Hans Kongl. May. velbetroede Commissari, have efter Hans kongl. May. Ordre i Dag, som er den 17de Marts 1661, været her udi Sæby der at forfare hvad Tilstand Byen nu udi findes, samt hvad Skade den nu udi denne foregaaede Fejdetid lid haver, saa er det os nu ganske umuligt samme Byens Tilstand og Skade nu saa hastig de gode Mænd skriftlig at forklare, eftersom Byens Armod er ganske stor og Indvaanerne som hver særligen sin Tilstand og Skade skulle tilkjendegive, er en Del af Byen forrejte, dog skal vi med det første samme Byens Tilstand og Skade skriftligen forfatte, og hvor de gode Mænd befaler det med største Flid og Lydighed hensende og samme Hans Maj. Ordre med største Underdanighed efterkomme saavidt vi nogenledes kan forfare og udforske ²⁾).

Sæby, den 17de Marts Anno curentis 1661.

Lauritz Niels Ruus. Peder Christensen. Mads Nielsen.

Til Oplysning om Tilstanden efter Svenskekrigen i den sydlige og sydvestlige Del af Vendsyssel hidsættes Følgende.

I en paa Hals Birketing under 21de September 1660 afhjemlet Synsforretning over Hals Birk varierede de forefundne Forringelser af Avlingen imellem $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{3}$ og $\frac{1}{2}$; om Husbrøstfældighed findes kun ganske faa Bemærkninger, og findes om disse almindelig anført:

»Ellers er mesten Parten hver Mands Huse temmelig ved Magt paa Tømmer mens mangesteds paa Taget slet forfalden.« Synsmændene vare ogsaa »udi alle kongl. May. Skove her udi Birket, og da syntes dennem at Træerne af

¹⁾ Gehejmearkivet.

²⁾ Sømmesteds.

Eg og Bøg af store og smaa er ganske forhugget i denne Fjendetid, saa den ikke efter denne Dag kan føde nogen Svin. Hvad Underskoven og Dyrestanden belanger, da er den nogenledes ved Magt, dog formedelst forberørte Skovhug og Træernes Bortrødning er Dyrene forjaget, dertil svarede Skovfogden og Skovrideren her i Birket, at hvis Træerne sig belanger, som synet er, at være forhugget i forⁿ Skove, de ere komne til Stormpæl, Pallisader om Hals Skandse saavel som til Ildebrand og andre Skandsens Fornødenheder i denne Fjendetid og er desaarsag Dyrene heraf Skovene forjaget.«¹⁾

I en paa Kjørherredsting under 18de September 1660 afhjemlet Synsforretning over Avlingen i dette Herred, navnlig i Sognene Sundby, Hvorup, Vadum og Biersted, varierede de forefundne Forringelser, som ovenfor i Hals Birk, imellem $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{3}$ og $\frac{1}{2}$. Om Husbrøstfældighed er enkelte Steder bemærket, dels at Husene vare brøstfældige og dels at de vare ved Magt. Enkelte af Stederne betegnes som øde. Om Skovene er anført: »Povlstrup Skov var mestendel ophuggen og øde uden nogle faa krumpne Træer.

»Dødskov var og mesten øde og ophuggen uden ungefær en halv Snes Træer baade Hallinger og ferske.«

Paa Hvetboherredsting blev ligeledes under 1ste October 1660 afhjemlet en Synsforretning over Avlingen og Brøstfældigheden og vare Forholdene gjennemgaaende de samme som i fornævnte Kjørherred. I Klitegnene var for nogle Byer bemærket, at Markerne vare ødelagte af Sandflugt²⁾.

Ved de ligeledes i 1660 afhjemlede Synsforretninger i Jerslev, Dronninglund og Børglum Herreder — om hvilke foran er meddelt en Del specielle Oplysninger fra flere Sogne — om Avlingens Forringelse og Husenes Brøstfældighed vare Forholdene almindeligvis de samme som i den foran omhandlede sydlige Del af Vendsyssel³⁾.

I de forskjellige Oplysninger, jeg har fundet i Gehejmearkivet om den svenske Occupation af Vendsyssel, haves ingen nøjagtig Efterretning om naar Svenskerne ere dragne

¹⁾ Gehejmearkivet.

²⁾ Sammesteds.

³⁾ Sammesteds.

over Limfjorden mod Nord, men dette maa være sket i October 1657 og bekræftes ogsaa af, at der, som foran meldt, blev fordret Brandskat (500 Rdlr.) af Hjermitsevgaard fra 22de October til 31te November s. A., og der haves heller ingen Oplysning om, at der er bleven udskreven Contributioner af de Svenske i Vendsyssel før i October 1657. Uagtet den roskildske Fred — underskrevet 26de Februar 1658 —, forbleve de Svenske dog i Vendsyssel indtil næste Foraar, og Bircherod beretter herom i sine Dagbøger S. 7, at Oberst Eberhard Putkammer med sit Regiment samt de andre svenske Officerer med deres Tropper den 2den Mai 1658 rykkede ud af Vendsyssel og Vendelbo Stift, som de siden forgangen Aars October Maaned haver havt inde. Nogle tage ud ved Harboøre, en Del over Agersund, de andre andensteds, og lode de alene blive 200 Mand tilbage efter sig, til de resterende Contributioner at inddrive.« —

Efterat Carl X. paany havde aabnet Fjendtlighederne mod Danmark i August 1658, besatte han ogsaa i Slutningen af samme Maaned Vendsyssel igjen, som sees af, at de Svenske atter kom til Hjerring den 20de i samme Maaned og fik betalt 28 Rdlr. i Brandskat. Den 2den September s. A. kom ligeledes en Fændrik til Hjerring med »Exequerer for Svenske Kongeskat«, og Johanne Kaas har i sin Indberetning om Contributioner af Nipstrup anført, at hun under de Svenskes sidste Indfald, »som skete i August 1658«, havde betalt 20 Rdlr. i Brandskat. Af efterfølgende Uddrag af Lehnsregnskab fra Aalborghus sees ogsaa, at den danske Besætning, som, efterat de Svenske første Gang havde rømmet Vendsyssel, havde besat Hals Skandse, maatte ved Fjendens uventede nye Fremrykning overgive sig ligesom flere mindre danske Troppeafdelinger, som fandtes spredte rundt om i Jylland.

I Aalborghus Lehnsregnskab fra Philippi Jacobi Dag 1658 til Aarsdagen 1659 findes anført:

»Penge Wdgiffuen thill Guarnisionen i hals schanses proviantering och andet Nødvendigt dette Aar som følger. Effter hans Exelendz her General Lieutenant Ulrich Christian Gyldelow schriftelige Befaling daterit Viborg 5te och den 10de Juli 1658 bleff Indlagt vdi schandzen Itt hundrede Knegte vnder Major Anders Lauridzens Commando Som och

der forblev Indtill di Suensche schandzen ved Accordt bleff offuergiffuen des midlertid forschaffet och did Sent proviant Som beløber vdi Penge efter her hosfølgende Majorens beuis
Penge iij ct. vij Dlr.

Deszmedlertid forschaffet bemelte major Amonition och Materialia, Saa och andenn bekostning Iligemaade efter Majorens Vdschreffne bevisz Som beløber

Penge xlv Dlr. ij Ort vj β.

Efter Majorens Idelig och Indstendige anmodning maatte jeg hannum forschaffe till sin och hosz haffuende officerers vnderholdning Efftersom di ingenn andenn Raad haffde Reede Penge efter hosligende Bevisz

Penge jct. Dlr.

Summarium som forbemeldt till schandtzens Guarnison vdgiffuet

Penge iiij ct. j Dlr. ij Ort vj β¹⁾.

Naar Svenskerne, efter det sidste Indfald, ere dragne ud af Vendsyssel, kan ikke oplyses, men det er næppe sket før i October 1658, da det var først den 17. Septbr. s. A. at det ved et kongeligt aabent Brev blev paalagt Indbyggerne overalt i Jylland at assistere Kurfyrsten af Brandenburg, som nu snart med sin Arme vilde komme Danmark til Hjælp med at drive Svenskerne ud af Landet, og kom denne Fyrste ogsaa den 30te i s. M. til Husum, hvor han forblev i 14 Dage for at vente paa den øvrige Del af sin og de Allieredes Krigsmagt²⁾. Da det ikke vides, at der fra Vendsyssel er bleven ført Klage over Polakkernes og de Kejsertiliges Ødelæggelser, maa deraf kunne sluttes, at de allierede Hjælpetropper ikke ere naaede derop; thi i det øvrige Jylland ansaaes disse for meget værre end Svenskerne, og det kan vistnok ogsaa siges, at Vendsyssel, som vel ogsaa led meget under Svenskekrigen, i det Hele taget dog er sluppen lettere end det sydlige Jylland, hvorfra der haves mange paalidelige Efterretninger ikke blot om meget værre Plyndringer, men ogsaa om en Mængde Voldsgjærninger, Ødelæggelser, Mishandlinger og Drab — for Ex. paa Præster —, især forøvede

¹⁾ Kongerigets Arkiv.

²⁾ Bircherod.

af Polakkerne¹⁾. Videre herom fra Sønderjylland kan sees i Bircherods Dagbøger S. 25. —

Af Arkivsager, navnlig Tingbøger og gamle Documenter, vedrørende den indre Historie, er desværre meget bleven ødelagt under den svenske Occupation og i en i Kongerigets Arkiv værende Reversal over Tingbøger paa Aastrup Slot findes anført, at Tingbogen for 1656 er bleven borte og af Fjenden forødt 1658, og er endvidere bemærket: »For 1644 og 1645 findes ingen Tingbøger, men berettes i sidste svenske Fejde (1657—58) at være optagen og forødt.« —

¹⁾ Meddelt af Hr. Overlærer Kinch.